

Споразуменията за отлагане на наказателното преследване – постигнаха ли успех в Европа?

Deferred Prosecution Agreements –
Have they Achieved Success in Europe?

Ралица Димитрова¹

SUMMARY

The deferred prosecution agreements (DPAs) have their origin in the USA. They soon became a useful enforcement tool preferred by both parties – the prosecution and the companies, because of their potential to deter, sanction and reshape corporate behaviour, while at the same time avoid, or at least, attenuate the adverse collateral consequences of criminal conviction.

According to a 2019 OECD study, non-trial resolutions have become a prominent way of enforcing serious economic offences, including the bribery of foreign public officials.

In the period 2014 – 2016 the United Kingdom and France became the first European countries that introduced into their national legislation the DPAs to step-up the fight against corruption and fraud involving legal persons. Competent authorities in both countries eagerly seized the new opportunity and now there are at

---

¹ Ралица Димитрова е доцент в Стопанския факултет на Технически университет – София, доктор по право, e-mail: rvd@tu-sofia.bg (Associate professor at the Faculty of Management of the Technical University of Sofia, PhD, e-mail: rvd@tu-sofia.bg).

least ten DPAs concluded in each of them. The present article analyzes the UK and French experience about the DPAs scope of application, the prerequisites for entering into a DPA, and the terms of the agreements. The extent of financial penalties as well as the rules for their calculation are studied. The requirement to introduce and/or reform the corporate compliance program under certain control is analysed too, as one of the most expressive features of the DPAs, aiming to reshape the corporate culture and prevent future corporate wrongdoing.

Bulgarian regulation of corporate liability for criminal offences and its implementation are still underdeveloped. The analysis of the foreign experience in the use of alternative enforcement tools in tackling economic and financial crime and particularly in the use of DPAs is necessary with a view to future development of corporate liability for criminal offences in Bulgaria.

KEY WORDS

Deferred Prosecution Agreement; Judicial Public Interest Agreement; Financial Penalty; Compliance; Corporate Criminal Liability; Fight Against Corruption and Fraud

Въведение

Споразуменията между прокурор и юридическо лице² за уреждане на наказателноправните последици във връзка с осъществена от негови служители и в негова полза престъпна

---

² Международните и европейските инструменти, които предвиждат задължение за установяване на отговорност на юридическите лица за определени престъпления, използват именно понятието „юридическо лице“ (legal person, legal entity), но не го дефинират, а препращат към националните законодателства за съдържанието на това понятие. Освен това фокусът при корпоративната отговорност обикновено пада върху образуванията, признати за самостоятелни субекти на правото. Затова в настоящата статия се използва принципно понятието „юридическо лице“, а при използване на други близки понятия, тяхното съдържание се уточнява на съответните места с бележка под линия.

гейност възникват в САЩ. Те бързо се утвърждават като желан и от двете страни правен инструмент, намират широко разпространение и днес играят изключително важна роля в противодействието на корпоративната престъпност³.

Споразуменията са инструмент, уреден в законодателствата на **държави, които възприемат корпоративната наказателна отговорност**, т.е. те се сключват в хода на наказателно производство срещу юридическо лице **за извършено в негова полза престъпление**⁴.

Споразуменията са проява на т.нар. negotiated justice – договорно правосъдие, при което деецът и държавата, в лицето на нейните компетентни органи, влизат в **переговори**, за да постигнат споразумение по условията за избягване или отлагане на наказателното преследване, или за условията по осъждането, вида и размера на наказателните санкции и тяхното изпълнение.

Споразуменията по правило са **приложими за юридически лица**, с изключение на САЩ, където се прилагат и при производства срещу физически лица.

Споразуменията са насочени към **отстраняване на причините и условията**, довели до извършване на престъплението и **обезщетяване на вредите** от него, при това **без да се стига до осъждане** на юридическото лице.

За да се възползва от по-благоприятните наказателно-правни последици по споразумението, юридическото лице приема да изпълни определени **условия** – заплащане на финансова наказателна санкция и разноски по производството, пълно

---

³ Повече за възникването и ролята на споразуменията в САЩ, за разликата между споразумение за отказ от наказателно преследване (non-prosecution agreement) и споразуменията за отлагане на наказателното преследване (deferred prosecution agreement) вж. в С. R. Alexander and A. L. Yoon-ho. Non-Prosecution of Corporations: Toward a Model of Cooperation and Leniency. *North Carolina Law Review* 96 (2018), pp. 859 – 901.

⁴ Съществуват и изключения от това правило – неотдавна Комисията по ценните книжа на САЩ (SEC) въведе използването на споразумения за отлагане на преследването в рамките на административнонаказателните производства пред нея. Новата политика се определя като „променяща играта“ – вж. S. S. Beale. *The US. White Collar Crime: A Comparative Perspective*. Ed. Katalin Ligeti and Stanislaw Tosza. Oxford. Hart Publishing, 2019, pp. 149 – 224, p. 161.

сътрудничество с разследващите органи, обезщетяване на пострадалите лица, въвеждане или реформиране на корпоративната програма за съответствие и пр.

Споразуменията съществуват в **различни разновидности**. Така например при **споразуменията за избягване на наказателното преследване** (non-prosecution agreements – NPSs), които се сключват без пряк надзор на съда, прокурорът се съгласява въобще да не провежда наказателно преследване в замяна на сътрудничеството на юридическото лице. За разлика от тях **„споразуменията за отлагане на наказателното преследване“** – СОНП (deferred prosecution agreements – DPAs), се сключват в съда, като прокурорът приема да отложи провеждането на наказателното преследване до определена дата и да го прекрати, ако юридическото лице изпълни условията по Споразумението до уговорената дата⁵. Следователно при втория вид Споразумения започва и се провежда наказателно производство срещу юридическото лице, но впоследствие на неговата основа то временно се спира до уговорената дата. Ако условията по споразумението бъдат изпълнени, производството окончателно се прекратява, но ако това не стане – то се възобновява. Настоящото изложение е посветено именно на споразуменията за отлагане на наказателното преследване, защото неотдавна те бяха възприети и намериха практическо приложение и в две европейски държави.

Споразуменията имат редица **предимства** пред наказателния процес. Компанията⁶ избягва дълго производство,

---

⁵ Alexander, Yoon-ho (2018), p. 862.

⁶ В САЩ в релевантната литература обикновено се използват понятията „компания“ (company) и „корпорация“ (corporation), но законодателят си служи с по-общите понятия „лице“ или „който“ (person, whoever). Приема се, че корпоративната наказателна отговорност и Споразуменията са приложими за широк кръг образувания както персонифицирани, така и неперсонифицирани: corporations, companies, associations, firms, partnerships, societies, government entities, срвн. С. Doyle. Corporate Criminal Liability: An Overview of Federal Law. *Congressional Research Service*, 2013, [online] <https://sgp.fas.org/crs/misc/R43293.pdf> [access 01.05.2022]. В Organizational sentencing guidelines пък се посочва, че понятието „организация“ (organization) означава „лице, различно от физическо лице“ и включва персонифицирани и неперсонифицирани образувания – corporations, partner-

свързано със съдебни разноски и продължително медийно отразяване; осъждането, което неминуемо засяга доброто ѝ име; наказателните финансови санкции (обикновено в огромни размери), които дори биха могли да я „извадят“ от бизнеса. Прокуратурата от своя страна, без да участва в продължително наказателно производство и без да стига до налагане на прекалено тежки финансови санкции, упражнява необходимото въздействие върху нарушителя чрез предвидените в споразумението мерки. Най-важното, без да се засягат интересите на обикновените служители и акционери и като се пестят време и финансови средства на данъкоплатците, които иначе се изразходват за наказателното производство. Нещо повече – по силата на Споразуменията компанията поема ангажимент за възстановяване на незаконната облага и за заплащане на финансови санкции и разноски, често в значителни размери, т.е. те дори носят значителни приходи в бюджета.

В периода 2014 – 2016 г. Великобритания и Франция се превърнаха в първите държави в Европа, които по модела на САЩ въведоха СОНП в националното си право, за да се снабдят с адекватен съвременен инструмент в противодействието на икономическата и финансовата престъпност, и най-вече корупцията, извършвани с участието на юридически лица. В законодателството на тези две държави е установена **наказателната отговорност на юридическите лица** и Споразуменията идват да доразвият нейната правна регламентация. Интересно е да се отбележи, че новата нормативна уредба незабавно намери практическо приложение⁷. За около пет години от въвеждането им във Великобритания и

---

ships, associations, joint-stock companies, unions, trusts, pension funds, unincorporated organizations, governments and political subdivisions thereof, and non-profit organizations [online] <https://www.ussc.gov/guidelines/2021-guidelines-manual/annotated-2021-chapter-8> [access 02.05.2022].

⁷ Относно въвеждането на СОНП и първите примери за практическото им прилагане във Великобритания и Франция вж. Р. Димитрова. Споразуменията за отлагане на наказателното преследване – приложими извън САЩ? *Научни четения на тема „Санкциите в правото“*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2019, с. 434 – 447.

Франция бяха сключени по над десет Споразумения. Благодарение на условието за пълно и доброволно сътрудничество на компанията с разследващите органи бяха разкрити доказани и санкционирани редица сложни случаи на подкуп (в т.ч. на чужди длъжностни лица) и измама в огромни размери често с международни измерения, които иначе са могли да останат неразкрити и ненаказани. Сред тях се открояват случаите Airbus, HSBC, Rolls-Royce, Bank of China и пр. По Споразуменията са предвидени и събрани значителни по размер финансови санкции. Само за периода 2020 – 2 юли 2021 г. сумите възлизат във Великобритания на 137 889 000 британски лири (сумата включва глоби и където е приложимо възстановяване на незаконни облаги)⁸, а във Франция – на 2 099 537 455 ЕВРО⁹. Трябва да се отчете факта, че в тази сума е включена най-високата по-размер глоба, налагана до момента (по случая Airbus), като същевременно са спестени разходите, присъщи на наказателния процес. Не на последно място трябва да се отбележи, че Споразуменията се одобряват от съдия, ако са в обществен интерес и са публични. Обществеността бива информирана за престъпната дейност на компанията и поетите от нея ангажименти, за да бъде спряно производството срещу нея, т.е. така се постига и въздействието на моралната стигма.

По всичко личи, че компетентните органи във Великобритания и Франция активно използват възможностите на СОНП и изглежда постигат резултатите, към които са се стремели с въвеждането на този нов за тях, но широко прилаган и успешен инструмент на правото на САЩ. „Договорното правосъдие“ (negotiated justice) като аспект на корпоративната отговорност не е типично за тези две европейски

---

⁸ По данни на Службата за тежки измами – вж. по-подробно Serious Fraud Office. *Financial information on the SFO's Deferred Prosecution Agreements* [online] <https://www.sfo.gov.uk/about-us/#dpa> [access 28.10.2021].

⁹ По изчисления на автора, въз основа на данните от сключените за периода четири споразумения, публикувани на страницата на Агенцията за противодействие на корупцията на Франция – вж. Agence Française Anticorruption. *Convention judiciaire d'intérêt public* [online] <https://www.agence-francaise-anticorruption.gouv.fr/fr/convention-judiciaire-dinteret-public> [28.10.2021].

гържави, но СОНП явно са намерили благодатна почва за развитие в тях вероятно заради отгавна установената в законодателството им наказателна отговорност на юридическите лица.

Използването на СОНП е в съответствие с мнението на някои експерти, че са необходими нови, гъвкави и мултидисциплинарни подходи за противодействие на икономическата и корпоративната престъпност¹⁰, което след Световната финансова криза се е превърнало в глобален приоритет¹¹. Сред тези подходи са умелото съчетаване на личната и корпоративната отговорност, наблягането на превенцията и контрола, и прилагането на алтернативни извъннаказателни мерки вместо класическите наказателни санкции, както и използването на възможностите на „програмите за съответствие“ (compliance programs)¹², „корпоративните наблюдатели“ (corporate monitors, compliance monitors) и „споразуменията за отлагане на наказателното преследване“ (deferred prosecution agreements – DPAs) при реализиране на корпоративната отговорност.

Наред със споменатите юрисдикции в международен план се очертава същата тенденция. Според Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) инструментите (решенията) без провеждане на съдебен процес (non-trial resolutions) вече се явяват преобладаващо средство за правоприлагане в случаите на подкуп на чуждо длъжностно лице и други свързани престъпления¹³. Тези инструменти обхващат

---

¹⁰ K. Ligeti and V. Franssen (eds.). *Current Challenges in Economic and Financial Criminal Law in Europe and the US*. Oxford, Hart Publishing, 2017, p. 8.

¹¹ C. Grasso. Peaks and Troughs of the English Deferred Prosecution Agreement: The Lesson Learned from the DPA between the SFO and ICBC SB Plc. *The Journal of Business Law* 5 (2016), pp. 388 – 389, p. 408.

¹² Тази проблематика съм разработила в Р. Димитрова. Значение на програмите за съответствие при реализиране на отговорността на юридическите лица за престъпление. *Съвременно право* 4 (2018), с. 85 – 100.

¹³ OECD. *Resolving Foreign Bribery Cases with Non-Trial Resolutions: Settlements and Non-Trial Agreements by Parties to the Anti-Bribery Convention*, 2019 [online] www.oecd.org/corruption/Resolving-Foreign-Bribery-Cases-with-Non-Trial-Resolutions.htm [access 28.10.2021], p. 13.

широк набор от механизми, използвани за решаване на наказателноправен въпрос без провеждане на пълен съдебен процес, основани на споразумение между физическо лице или компания¹⁴ и прокурор или друг компетентен орган. Те могат да се използват и в рамките на административни и граждански производства за прилагане на законите за подкупа на чужди длъжностни лица в държавите страни по Конвенцията и особено спрямо юридически лица¹⁵.

В своя доклад експертите на ОИСР посочват, че за всичките 44 страни по Конвенцията за борба с подкупването на чужди длъжностни лица в международните търговски сделки, инструментите без провеждане на съдебен процес са се превърнали в основно средство за прилагане на законодателството срещу подкупа. В периода от влизане в сила на Конвенцията до завършването на тяхното изследване са приключени успешно 890 случая на подкуп на чуждо длъжностно лице от които 695 чрез механизми без провеждане на съдебен процес (78% от случаите)¹⁶.

Цитираното изследване на ОИСР подчертава няколко съществени предимства на инструментите без провеждане на съдебен процес в тяхната цялост. Първо, тези инструменти могат косвено да допринесат за общо увеличаване на правоприлагането в случаите на подкуп на чужди длъжностни лица¹⁷. Второ, случаите, засягащи множество юрисдикции, могат да бъдат решени с участието на няколко компетентни органа едновременно, като по този начин се дава известна сигурност както на прокуратурата, така и на замесената компания, относно изхода и до известна степен относно размера на комбинираното финансово наказание (по-году в настоящата статия се разглеждат такива примери). Подчертава се, че подобно близко сътрудничество би било невъзможно при

---

¹⁴ Цитираното изследване на ОИСР използва понятията „юридическо лице“ и „компания“, без да посочва тяхното съдържание, но от контекста изглеждат взаимнозаменяеми.

¹⁵ *Ibid.*, p. 3.

¹⁶ *Ibid.*, p. 13.

¹⁷ *Ibid.*, p. 14.

пробеждане на класически наказателен съдебен процес¹⁸. Трето, водеща характерна черта на разглежданите механизми е възможността да се постигне редуциран размер на санкцията. Възможността за редуцирано наказание очевидно е основният мотив за обвиненото лице да пристъпи към решаване на случая без съдебен процес¹⁹, но трябва да се има предвид, че съществуват открояващи се различия в нивата на санкциите, налагани на практика. Преценката дали на лицата, включили се в решения без съдебен процес, се налагат ефективни, пропорционални и възпиращи наказания обаче е сложна и среща редица предизвикателства. Докато в някои случаи компаниите успяват да избегнат най-тежките последици от осъждане за подкуп на чуждо длъжностно лице, то в други са наложени най-високите наказателни санкции²⁰.

Може обосновано да се твърди, че значението на инструментите без провеждане на съдебен процес като цяло и на споразуменията за отлагане на наказателното преследване в частност, и интересът към тях нарастват, както и че те може да изиграят значима роля във възпирането на корпоративната престъпност.

Институтът на отговорността на юридическите лица, които са се обогатили или биха се обогатили от престъпление по българското право е слабо развит и практиката по неговото прилагане не е особено богата. Затова с оглед усъвършенстване на неговата уредба е необходимо да се изследва опитът на други държави в регламентирането и практическото прилагане на корпоративната отговорност за престъпление, включително на най-съвременните ѝ аспекти, както и програмите за съответствие и СОНП.

В настоящата статия се анализира опитът по прилагането на СОНП във Франция и Великобритания. Разглежда се кръгът от престъпления, за които са приложими, броят сключени споразумения, предпоставките за сключването им и условията по тях. Изследват се данните за финансовите

---

¹⁸ Примерите включват Odebrecht case (December 2016), Rolls-Royce case (January 2017), VimpelCom case (February 2016).

¹⁹ *Ibid.*, p. 14.

²⁰ *Ibid.*, p. 16.

ангажименти, поемани от компаниите (възстановяване на облаги, глоби, разноски, обезщетения), като специално внимание се обръща на правилата за определяне на размера на финансовите санкции. Анализира се и прилагането на изискването за въвеждане и/или реформиране на корпоративната програма за съответствие като една от водещите положителни страни на споразуменията. Тя е насочена към установяване на корпоративна култура на спазване на закона и предотвратяване на извършването на нови престъпления. Прави се преглед на уредбата на отговорността на юридическите лица, които са се обогатили или биха се обогатили от престъпление, по българското право. Въз основа на анализа се формулират изводи относно използването на СОНП в разгледащите юрисдикции, както и относно действащата уредба на отговорността на юридическите лица в България. Накрая се отправят препоръки за реформиране института на отговорността на юридическите лица, които са се обогатили или биха се обогатили от престъпление, по българското право.

1. Споразуменията във Франция

Във Франция **наказателната отговорност на юридическите лица**²¹ за престъпления, извършени за тяхна сметка от техни органи или представители, е установена в чл. 121-2 от Наказателния кодекс. За юридическите лица е предвиден широк каталог наказания. Основното наказание е глоба (чл. 131 – 37, т. 1 НК), но освен него могат да бъдат наложени, ако е предвидено в закона, и редица неимуществени наказания: прекратяване на юридическото лице, временна забрана за извършване на определени дейности, временно поставяне пог

---

²¹ Наказателна отговорност носят всички юридически лица, с изключение на гържавата – на публичното и на частното право, със стопанска и с нестопанска цел. Необходимо е организационната единица да е субект на правото, да притежава правосубектност – вж. В. Bouloc. *La responsabilité pénale des entreprises en droit français*. *Revue internationale de droit comparé* 46, 2 (1994), pp. 669 – 681, [online] https://www.persee.fr/doc/ridc_0035-3337_1994_num_46_2_4896 [access 03.04.2022].

съдебен надзор, временно затваряне на предприятието, временна забрана за участие в публични търгове, публикуване на решението в средствата за масово осведомяване и пр. (чл. 131 – 37, т. 2 във вр. с чл. 131 – 39 и чл. 131-39-2 от НК). Производството по реализиране на отговорността се подчинява на Наказателно-процесуалния кодекс, като освен общите правила са предвидени и специални разпоредби по отношение на юридическите лица.

Споразуменията за отлагане на наказателното преследване във Франция „Съдебни споразумения в обществен интерес“ (Conventions judiciaires d'intérêt public) са въведени със Закон № 2016-1691 от 9 декември 2016 г. (известен като Sapin II), който влиза в сила от 2017 г.²² Законът има за цел гарантиране на прозрачност, укрепване на борбата с корупцията и модернизация на икономиката. Само шест месеца след влизането му в сила, на 30 октомври, е сключено първото Споразумение между „Националната финансова прокуратура“ (Parquet National Financier) и HSBC Private Bank Suisse, а на 14 ноември то е одобрено от Прегсегателя на „Върховния съд на Париж“ (Tribunal de grande instance de Paris)²³.

Въвеждането на СОНП е предшествано от дълъг и сложен дебат и е прогиктувано от стремежа Франция да примежава адекватен съвременен механизъм за противодействие на корупцията и финансовите измами с международни измерения. Практиката по прилагането на института изглежда се приема за успех от властите и през 2020 г. **приложното поле на уредбата е разширено** и за престъпленията против

²² LOI n 2016-1691 du 9 décembre 2016 relative à la transparence, à la lutte contre la corruption et à la modernisation de la vie économique, [online] [https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000033558528& categorieLien=id](https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000033558528&categorieLien=id) [access 05.11.2021].

²³ По силата на споразумението компанията се задължава да заплати общо 300 млн. евро, която сума включва: отнемане на облаги в размер на 86,4 млн. евро; допълнителна санкция в размер на 71,6 млн. евро предвид тежестта на фактите, признати от компанията и минималното ѝ сътрудничество с прокуратурата; обезщетение в размер на 142 млн. евро, платимо на пострадалото лице – френската ганъчна администрация. По силата на споразумението с HSBC Private Bank Suisse не е предвидено прилагането на програма за съответствие.

околната среда. Редица автори също се изказват положително за Споразуменията. Подчертава се, че този механизъм, въпреки недоволството, до голяма степен доказва ефикасността и полезността си²⁴.

Споразуменията по френското право са приложими единствено за **юридически лица**. До тях може да се стигне по инициатива на прокурора преди образуването на наказателно производство (чл. 41-1-2 от НПК на Франция) и на съдия-следователя, който след началото на производството може да върне преписката на прокурора за сключване на споразумение (чл. 180-2 от НПК на Франция). Тогава не се признава вина, но в зависимост от това на кой етап от производството се сключва споразумението, може да се наложи признаване на релевантни факти и правната квалификация на деянието. Това изискване беше отменено за хипотезата на чл. 180-2 от Кодекса с изменението, направено с чл. 14 от Закон № 2020-1672 от 24.12.2020. След сключването на споразумението, то се представя на Председателя на Съда на Париж²⁵ за одобрение. Провежда се открито съдебно заседание с призоваване на юридическото лице и пострадалите. След одобряване на Споразумението юридическото лице разполага с десетдневен срок да се оттегли от него, като в противен случай то става задължително за него. Прокурорът публикува официално съобщение за сключването му. Съобразно последните изменения в

---

²⁴ E. Daoud, H. Partouchele. Étude comparative des CJIP: bilan et perspectives. *Dalloz Actualité*, (2020), [online] <https://www.dalloz-actualite.fr/dossier/etude-comparative-des-cjip-bilan-et-perspectives#.YGBFZdLiuUk> [access 05.11.2021].

²⁵ „Върховният съд на Париж“ (Le tribunal de grande instance) и „Районният съд на Париж“ (Le tribunal d'instance) със законодателна реформа от 01.01.2020 се обединяват в обща съдебна инстанция, Съд на Париж (Le tribunal judiciaire de Paris). Тя има национална юрисдикция за тежки престъпления против човечеството, военни престъпления, корупция и за избягване на данъчно облагане, и тероризъм, като към тях са добавени престъпления, извършени извън територията на Франция от и срещу членове на въоръжените сили в мирно време след закриването на Съда на армиите на Париж (Le tribunal aux armées de Paris), разпуснат на 01.01.2012 г. В съда на Париж се намира сегашното на Финансовия прокурор на Франция.

нормативната уредба от края на 2020 г., решението за одобряване, размерът на финансовата санкция и самото споразумение се публикуват на страниците на министерствата на правосъдието, икономиката и на финансите²⁶.

Споразуменията се прилагат **единствено за предвидените престъпления**, а именно подкуп, търговия с влияние и изпиране на пари от тях, включително от финансова измама и изпиране на пари от нея (престъпления, предвидени в чл. 433-1, 433-2, 435-3, 435-4, 435-9, 435-10, 445-1, 445-1-1, 445-2 и 445-2-1), в предпоследната алинея на чл. 434-9 и във втората алинея на чл. 434-9-1 на НК на Франция и изпирането на пари от тях, нарушенията, предвидени в членове 1741 и 1743 на Общия ганъчен кодекс и изпирането на пари от тях, както и за свързаните престъпки²⁷. С измененията на уредбата на споразуменията от края на 2020 г. приложното им поле беше разширено по отношение на престъпленията, предвидени в Кодекса за околната среда, както и за свързаните престъпки с изключение на престъпленията и нарушенията против лицата, предвидени в книга II на НК, и е дадена специфична уредба в новия чл. 41-1-3 на НПК на Франция²⁸.

За периода 2017 – 2021 г. са сключени 14 споразумения²⁹. По-голямата част от тях (8 бр.) са по разследвания за корупционно поведение (SAS S.E.T. Environnement, SAS Kaeffer Wannier,

²⁶ Според първоначалната редакция Агенцията за противоборба с корупцията публикуваше на страницата си решението за одобряване на споразумението и самото споразумение.

²⁷ Във френското наказателно право е възприето тройното деление на престъпленията (crimes, délits, contraventions) в зависимост от тежестта на предвиденото наказание, срвн. А. Стойнов. *Наказателно право. Обща част*. София, Сиела, 1999, с. 280. Той ги означава с термините злодеяния, престъпления и нарушения. За целите на настоящия анализ се използват термините престъпления, нарушения и престъпки (леки нарушения). Вж. чл. 41-1-2, изм. Закон 2020-1672, 24.12.2020 г. (чл. 14) – Loi n° 2020-1672 du 24 décembre 2020 relative au Parquet européen, à la justice environnementale et à la justice pénale spécialisée, JORF n 0312 du 26 décembre 2020.

²⁸ Вж. чл. 15 от същия закон.

²⁹ Към момента на завършване на статията – 30 октомври 2021 г. Повече информация за сключените споразумения и достъп до публикуваните документи по тях вж. на страницата на Агенцията за противоборба с корупцията (Agence Française Anticorruption), Convention judiciaire d'intérêt public [online] <https://www.agence-francaise-anticorruption.gouv.fr/fr/>

SAS Poujaud, Société Générale, SAS Egis Avia, Airbus, Bolloré SE, Systra SA), като в нем случая се отнася до подкуп на чуждо глъжностно лице (Société Générale, SAS Egis Avia, Airbus, Bolloré SE, Systra SA), а нем са по разследвания за финансова измама (Carmignac, SARL Google France и Google Ireland, Bank of China, Swiru, и JPMorgan Chase Bank). По първото споразумение (HSBC) разследването е за съдействие на богати френски граждани на френска територия да избегнат заплащането на данъци за авоарите си, както и за квалифициран случай на изпирание на облаги от данъчна измама. В четири случая престъпното поведение има **международни измерения** (Société Générale, SAS Egis Avia, Airbus, Systra SA), което е наложило работа на френската прокуратура в **сътрудничество с компетентните органи на други държави** – Министерство на правосъдието на САЩ (Department of Justice), Държавния департамент на САЩ и Службата за тежки измами (Serious Fraud Office) на Великобритания.

За да бъде отправено предложение за сключване на Споразумение, е необходимо да бъдат налице определени **предпоставки**. Преди всичко то трябва да е **в съответствие с обществения интерес** да не се проведе наказателно преследване, а именно, когато благодарение на него значително ще се намали продължителността на разследването, ще се гарантира ефективен и твърд отговор на противоправното поведение, ще се осигури обезщетяване на вредите, причинени на пострадалия и ще се гарантира предотвратяването на нови престъпни прояви чрез прилагане на ефективна корпоративна програма за съответствие. Необходимо е също така да се прецени, че са налице **достатъчно доказателства за започване на наказателно преследване**, ако споразумението се провали. Отчитат се и **определени обстоятелства** като: предишни осъждания на юридическото лице (включително на негови гъщерни дружества и на висши мениджъри,

---

convention-judiciaire-dinteret-public [access 28.10.2021]. За последното сключено споразумение (JPMorgan Chase Bank) – на страницата на Министерството на правосъдието, Ministère de la justice. *Publications, CJIP* [online] <http://www.justice.gouv.fr/publications-10047/cjip-13002/> [access 30.10. 2021].

от френски или чужд компетентен орган), както и предишни споразумения с чужд компетентен орган; наличието на програма за съответствие (липсата на програма се разглежда и като отегчаващо обстоятелство при определяне размера на финансовата санкция); наличие на сътрудничество с властите (което се взема предвид и при определяне размера на санкцията) – доброволното съобщаване за престъплението от компанията, провеждане на вътрешно разследване и пр.; изплащане на обезщетение на пострадалите от престъплението³⁰.

Ако бъде постигнато споразумение, **юридическото лице приема да изпълни няколко условия**, сред които:

- Заплащане на „глоба в обществен интерес“ (amende d'intérêt public), която съответства на придобитата чрез престъплението облага, но не надвишава 30% от средния годишен оборот на юридическото лице, изчислен за предходните три години.
- Прилагане на антикорупционна програма за съответствие под контрола на Агенцията за противогействие на корупцията (AFA – Agence française anticorruption) за период не по-дълъг от три години.
- Заплащане на обезщетение на пострадалите от престъплението.

Ако юридическото лице изпълни предвидените в споразумението условия, наказателното преследване окончателно се прекратява за визираните в него престъпления, при това без осъждане, което означава, че за юридическото лице не съществува пречка в бъдеще да участва в обществени поръчки. Вече са изпълнени споразуменията със Société Générale (декември 2020 г.), SAS S.E.T. Environnement (октомври 2020 г.) и SAS Kaeffler Wanner (февруари 2020 г.).

Финансовата санкция има два компонента или измерения – едното измерение се изразява във възстановява-

---

³⁰ Procureur de la République Financier, Agence Française Anticorruption, Lignes directrices sur la mise en œuvre de la convention judiciaire d'intérêt public, [online] <https://www.agence-francaise-anticorruption.gouv.fr/files/files/Lignes%20directrices%20PNF%20CJIP.pdf> [access 28.10.2021].

нето на придобитата облага, а другото е наказателно измерение, което се изчислява като се вземат предвид различни обстоятелства³¹.

Най-високата по размер финансова санкция е наложена по случая Airbus (2 083 137 455 евро)³², а най-ниската – по споразумението със SAS Roujaud (420 000 евро). Следва да се обърне внимание, че в хипотезите на трансгранична престъпна дейност, юридическите лица са сключили Споразумения и с компетентните органи на други юрисдикции и са заплатили финансови санкции по тях. При определяне на размера на финансовата санкция по споразумението с френската прокуратура се вземат предвид вече платените суми по другите споразумения³³ (от общата сума се изваждат например платените от Airbus 265 953 892 евро по споразумението с Министерството на правосъдието на САЩ; по случая Société Générale е сключено споразумение между френската прокуратура и Министерството на правосъдието на САЩ, според което финансовата санкция общо в размер на 500 301 511 се поделя поравно, т.е. платеното по споразумението с френската прокуратура възлиза на 250 150 755 евро).

При определяне на размера на финансовата санкция, както беше посочено, водещ е размерът на придобитата чрез престъплението облага. Така например

---

³¹ *Ibid.*

³² Трябва да се има предвид, че в тази сума са включени и трябва да се извадят платените 265 953 892 евро по споразумението с Министерството на правосъдието на САЩ по Federal Corrupt Practices Act.

³³ Споразумението с френската прокуратура по случая Airbus е координирано с две други споразумения за отлагане на наказателното преследване – със Службата за тежки измами на Великобритания и с Министерството на правосъдието на САЩ. Като част от споразумението със Службата за тежки измами Airbus SE се съгласява да заплати глоба от 983 974 311 евро за нарушения на Закона срещу подкупна от 2010 г. (Bribery Act 2010). Като част от споразумението с Министерство на правосъдието на САЩ Airbus SE приема да заплати глоба в размер на 525 655 000 евро за нарушения на Федералния закон за борба с корупционните практики (Federal Corrupt Practices Act – FCPA) и Разпоредбите срещу международния трафик на оръжия (International Traffic in Arms Regulations – ITAR). Успоредно с това Airbus SE сключва споразумение и с Държавния департамент на САЩ, по което се съгласява да плати 5 000 000 долара за нарушения на ITAR.

по случая Airbus размерът на облагата е изчислен на 1 053 377 113 евро (сумата, която се заплаща като възстановяване на облагата от престъпната дейност). Същевременно размерът на санкцията не може да надвишава 30% от средния годишен оборот на предприятието за предходните три години. В случая с Airbus оборотът на компанията за 2018, 2017 и 2016 г. възлиза на 63.707 млрд. евро, 59.022 млрд. евро и 66.581 млрд. евро, т.е. средният оборот е в размер на 63.103 млрд. евро за периода 2016 – 2018 г. Така максималният размер на глобата достига 18.931 млрд. евро. За определяне размера на допълнителната финансова санкция (1 029 760 842 евро) са взети предвид и следните отегчаващи обстоятелства³⁴: повтарящият се през продължителен период характер на престъпната дейност по отношение на Споразумения без връзка помежду им, квалификацията на деянията като подкуп на чуждо длъжностно лице, използването на ресурсите на Airbus за прикриване на престъпната дейност. Така увеличението е определено на 275%. Ако отново вземем за пример случая Airbus, там е направено 50% намаление на санкцията заради смекчаващи обстоятелства – изрядното сътрудничество, оказано от компанията на Групата за съвместно разследване (между френската прокуратура и Службата за тежки измами на Великобритания е сключено Споразумение за Група за съвместно разследване), проведеното пълно вътрешно разследване в координация със съдебното разследване, прилагането на мерки за съответствие, насочени към предотвратяване на повторното извършване на такива престъпления, още в самото начало на разследването). При изчисляване на финансовата санкция е извадена сумата, платена по споразумението с Министерството на правосъдието на САЩ. В светли-

---

³⁴ При определяне размера на санкцията се вземат предвид различни обстоятелства, които обуславят по-нисък, респективно – по-висок размер на санкцията (*facteurs minorants* и *facteurs majorants*). За целите на настоящия анализ се използват понятията „смекчаващи и отегчаващи обстоятелства“.

ната на всички тези обстоятелства и след преоценка на определени разходи е наложено допълнително наказание в размер на 1 029 760 842 евро заради утежняващи обстоятелства. Така размерът на финансовата санкция е 2 083 137 455 евро³⁵.

Анализът на сключените споразумения показва, че като **отегчаващи обстоятелства** се разглеждат още: изключителната тежест на фактите по делото (BSBC, Société Générale), обичайният характер на престъпната дейност, извършвана в продължение на няколко години (HSBC, SARL Google France и Google Ireland), липсата (минималното) закъснялото сътрудничество с властите (HSBC, SAS Egis Avia, Bolloré SE), обстоятелството, че се отнася до подкуп на чуждо длъжностно лице (SAS Egis Avia, Bolloré SE) особеното внимание, което се отделя на борбата с изпирането на пари в светлината на по-общото противодействие на организираната престъпност и важната роля на банките при управление на международните финансови потоци (Bank of China), големият размер на избегнатите данъци (SARL Google France и Google Ireland). Анализът показва, че почти във всички случаи се констатира отегчаващи обстоятелства и се налага допълнителна санкция. Като **смекчаващи обстоятелства** се разглеждат навременното и пълно сътрудничество с властите (SARL Google France и Google Ireland), заплащането на дължими суми (SARL Google France), ограничаването на престъпната дейност само до един договор и до минал период от време (SA Egis Avia, Bolloré SE), (Bank of China).

От съществено значение е **мярката, която предвижда юридическото лице да се подложи на надзора на Агенцията за противодействие на корупцията**. Надзорът има за цел да проследи дали юридическото лице има отговаряща на изискванията програма за съответствие и дали я прилага на практика, така че да отстрани условията за осъществяване на корупционна дейност. Анализът на споразуменията показва, че надзорът е за срок между 18 месеца и 3

---

³⁵ По случая с HSBC облагата е изчислена на 86 400 000 евро. Максимумът на санкцията е определен на 157 975 422 евро (30% от оборота за три години – 526 584 739 евро). Допълнителната санкция е определена в размер на 71 575 422 евро – така че общата финансовата санкция да достигне определения максимум.

години. Интерес представлява тази мярка в двете от случаите, поради което на тях ще бъде обърнато повече внимание.

По споразумението с Airbus компанията представя направени мащабни подобрения в програмата ѝ за съответствие, които са разгледани от Агенцията за противодействие на корупцията. Агенцията посочва, че Компанията е завършила разработването на програмата си и че трябва да се осъществи контрол за нейното прилагане, както и припомня, че Airbus е работила от 2015 до 2019 г. по своята програма в съответствие с най-високите стандарти в областта, като е извършен одит по собствена инициатива, а въз основа на препоръките са направени още подобрения в програмата. В резултат Агенцията определя програмата като успешна. Прието е, че след като Компанията е разработила и разполага с такава програма, надзорът трябва да се фокусира върху установяването дали тя се прилага на практика във всички звена на компанията. Airbus се съгласява да се подложи на надзор от страна на Агенцията за противодействие на корупцията за срок от три години, както и да заплати разходи в размер на 8 500 000 евро за експерти по проверката. Предвидено е Агенцията да докладва поне веднъж годишно на прокуратурата, която от своя страна да информира партньорските органи на САЩ (Министерството на правосъдието) и Великобритания (Службата за тежки измами) в съответствие с разпоредбите на Закон 68-678 от 26 юли 1968 г. По споразумението с Bolloré SE компанията е представила писмени доказателства, че е усъвършенствала програмата си за противодействие на корупцията след разкриването на престъпната дейност, а Агенцията за противодействие на корупцията е дала предварителна положителна оценка. Съгласно Споразумението Компанията се съгласява на надзор за период от две години и заплащане на разходи по него за експерти в размер на 4 000 000 евро. Предвидено е, че Агенцията ще уведомява прокуратурата поне веднъж годишно за констатациите си.

За сключване на споразумение прокуратурата уведомява лицата, претърпели вреди от престъплението, за да предявят **претенциите си за обезщетение**. В няколко случая такива са предявени и изплатени – HSBC Private Bank Suisse (142 млн. евро), SAS Set Environnement, SAS Kaeffer Wannier, SAS

Poujaud (по 30 000 евро всяко, изплатени на Électricité de France), Bank of China (900 000 евро). Следва да се има предвид, че в някои хипотези още в периода на разследването юридическото лице изплаща задълженията си към съответния орган – например SARL Google France, така че на етапа на сключване на споразумението не се предявява препенция за обезщетяване на вредите.

Споразумението **не препенства наказателното препенване на виновните физически лица** за същите престъпления. Например двама бивши висши служители на HSBC Private Bank Suisse, които не са могли да се възползват от споразумението в качеството си на физически лица, остават обект на разследване за същите факти.

Първоначалната цел на механизма³⁶ по думите на Мишел Сапен (тогава министър на финансите) при представянето на законопроекта пред Националното събрание е да снабди Франция с богат и надежден инструментариум в областта на прозрачността, противодействието на транснационалната корупция и модернизацията на икономическия живот. Освен това по време на кръгла маса, посветена на равеността от прилагането на СОНП, организирана от Клуба на юристите през 2020 г., Гранджан (съгружник в Grandjean Avocats) поддържа, че Споразуменията революционизират наказателното правосъдие. Интересно е да се отбележи, че СОНП извървяват труден път. Държавният съвет дава отрицателно мнение по първоначалната идея³⁷, наречена Convention de compensation d'intérêt public, като посочва, че тя не позволява на наказателното правосъдие да гарантира пълноценно своята мисия да допринесе за възстановяването на общественото спокойствие и превенцията на рецидива. Проектът е отменен, но впоследствие е постигнат компромис в хода на парламентарните дебати, въпреки критиките на магистрати и адвокати³⁸.

³⁶ Създаден със Закон № 2016-1691 от 9 декември 2016 г.

³⁷ Conseil d'État, Avis sur un projet de loi relatif à la transparence, à la lutte contre la corruption et à la modernisation de la vie économique, n°391.262, séance du 24 mars 2016.

³⁸ C. le Stum. CJIP: bilan et perspectives. *Actualités du droit. Informations professionnelles* (l. n. 2016-1691, 9 déc. 2016, JO 10 déc.), 16 mars 2020, [online]

През 2020 г. във връзка с изготвяне на анализ на прилагането на уредбата на СОНП във Франция са предоставени становища на различни експерти и организации. Синдикалният съюз на магистратите потвърждава предимствата на инструмента, а като недостатък посочва, че това „договорно правосъдие“ води към избягване признаването на вина и наказателното осъждане, включително и при значими щети на икономическия обществен ред, а съдията би могъл само да валидира споразумението, което не е в съответствие с френските правни традиции³⁹. Тогава и друга организация, Синдикатът на магистратурата, се противопоставя на СОНП. Тази позиция от 2020 г. се обосновава с редица аргументи, сред които главното е липсата на признаване на вина, както предвижда производството по Споразумението. Изтъква се също така, че то не се вписва в регистъра на осъжданията, което позволява на юридически лица, отговорни за извършване на крупни измами, да запазят всички ползи на невиновността – те избягват важни последици на осъждането като например невъзможността за участие в обществени поръчки. От друга страна, в оценката на Синдиката се признават редица положителни страни – процедурата по сключване на СОНП е позволила да се даде наказателноправен отговор на деяния, които често остават неизвестни и ненаказани, и за които отговорът е често закъснял и незадоволителен; че наложени финансови наказания в значителни размери. Същевременно се изтъква, че е рано да се направи извод за успеха на изискването за програма за съответствие под надзора на Агенцията за противодействие на корупцията. Поставят се и други проблематични въпроси (правото на справедлив процес, мястото в производството на пострадалите, сътрудничеств-

---

<https://www.actualitesdudroit.fr/browse/penal/informations-professionnelles/26406/cjip-bilan-et-perspectives> [access 28.10.2021].

³⁹ Union syndicale des magistrats. *Bilan et perspectives de la convention judiciaire d'intérêt public*, (2020), [online] <https://www.union-syndicale-magistrats.org/web2/themes/fr/userfiles/fichier/publication/2020/Sapin8juin20.pdf> [access 28.10.2021].

вото между компетентните органи при казуси с международни измерения и спазването на принципа *non bis in idem* и пр.)⁴⁰. В наскоро представен парламентарен доклад се посочва, че СОНП бързо за доказали своята ефикасност⁴¹.

2. Споразуменията във Великобритания

Основното правило за **обосноваване на наказателна отговорност на компаниите**⁴² в Англия и Уелс е т.нар. „идентификационен принцип“. Според него единствено престъпното поведение на висшите служители, представляващи „controlling mind and will“ на компанията (т.е. месен кръг директори и старши мениджъри), може да ангажира нейната наказателна отговорност. Има и някои изключения от този принцип, при които не е необходимо да се установява вина (т.нар. „regulatory offences“ и „strict liability offences“). Парламентът е предвидил и специфични престъпления, с които се цели избягване на проблемите, свързани с идентификационния

⁴⁰ Syndicat de la Magistrature, Paris, le 5 juin 2020, Observations sur la mise en œuvre de la loi sur la transparence, la lutte contre la corruption et la modernisation de la vie économique dite loi sapin 2- Convention judiciaire d'intérêt public [online] <http://syndicat-magistrature.org/> [access 28.03.2021]. Още за СОНП по френското право и оценки за тях вж. B De la conformité à la justice négociée, actualité de la lutte anticorruption. Actes du colloque du 17 mai 2018, École Nationale de la Magistrature, [online] https://www.enm.justice.fr/sites/default/files/actu-pdf/Actes-du-colloque_De-la-conformite-a-la-justice-negociee.pdf [access 28.10.2021].

⁴¹ R. Gauvain, O. Marleix. Rapport d'information sur l'évaluation de l'impact de la loi n° 2016-1691 du 9 décembre 2016 relative à la transparence, à la lutte contre la corruption et à la modernisation de la vie économique, dite „loi Sapin 2“. *Assemblée nationale. Documents d'information de l'Assemblée nationale (2021)*, [online] <https://www.vie-publique.fr/rapport/281075-evaluation-de-l'impact-de-la-loi-sapin-2> [access 01.11.2021].

⁴² Във Великобритания наказателноотговорни са компаниите (юридическо лице, регистрирано по Закона за компаниите от 2006 г. или по изрично посочен в Закона негов предшественик или по еквивалентно законодателство в чужда юрисдикция), а при определени предпоставки – и неперсонифицирани образувания (напр. партньорства и клубове) – вж. Crown Prosecution Service, Corporate Prosecutions, [online] <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/corporate-prosecutions> [access 02.05.2022].

принцип посредством криминализиране на „пропуска да предотвратят“ други престъпления, като подкуп и избягване на данъци⁴³. Наказанията могат да включват глоби, заповеди за обезщетяване, забрана за участие в обществени поръчки и/или заповеди за конфискация. Различни органи са компетентни да унищият и проведат наказателно преследване по британското право (основно това са Кралската прокурорска служба и Службата за тежки измами). Процедурите също се различават, но като цяло се характеризират с широката възможност на компетентния орган да прецени дали да започне наказателно преследване въз основа на разнообразни обстоятелства⁴⁴.

Във Великобритания **Споразуменията** са въведени на 24 февруари 2014 г. по силата на Закона за престъпленията и съдилищата от 2013 г. (Schedule 17 of the Crime and Courts Act 2013)⁴⁵. Първото споразумение е сключено през 2015 г. със Standard Bank⁴⁶, която е обвинена в това, че не е предотвратила подкуп в нарушение на чл. 7 от Закона срещу подкупа

---

⁴³ Law Commission, Corporate Criminal Liability, [online] <https://www.lawcom.gov.uk/project/corporate-criminal-liability/> [access 02.05.2022]. В последните години се изразяват опасения, че идентификационният принцип не успява да гарантира адекватен отговор на престъпленията, осъществявани от или в полза на компании и други лица, различни от физическите. Посочва се, че е по-лесно да се реализира наказателната отговорност на малка компания, отколкото на голяма компания, при която отговорността за вземане на решения е по-размита. Така се нарушава принципът за равенство пред закона. Затова през 2020 г. британското правителство възложи на т.нар. „Правна комисия“ (Law Commission) да разгледа проблема и да предложи оценка на възможните варианти за реформа. По-подробно за възникването и характеристиките на корпоративната наказателна отговорност в Англия вж. и А. Гургинов. *Наказателноотговорни лица*. София, Кл. Охридски, 1996, с. 174 и сл.

⁴⁴ Crown Prosecution Service. *Corporate Prosecutions* [online] <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/corporate-prosecutions> [access 02.05.2022].

⁴⁵ Crime and Courts Act 2013 [online] <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/22/schedule/17/enacted> [access 30.10.2021].

⁴⁶ По силата на споразумението на Standard Bank са поставени шест условия: пълно и честно сътрудничество с властите, вкл. разкриване на информация и материали, свързани с дейността на физическите лица, участвали в престъплението; изплащане на 6 млн. долара обезщетение с лихва от 1 046 196.58 долара на правителството на Танзания; отнемане на облагите от престъплението в размер на 8.4 млн. долара; финансова

от 2010 г. Производството срещу банката е спряно в съответствие с разпоредбите на Закона за престъпленията и съдилищата от 2013 г., а на 30 ноември 2018 г. Службата за тежки измами оповестява, че компанията е изпълнила докрай всички условия по споразумението и така случаят е приключен. Някои автори определят СОНП като начин за налагане на период на пробация на компания без осъждане и подчертават договорната му природа. Посочва се, че тази иновация в законодателството може да „революционизира“ корпоративната наказателна отговорност, традиционно установена във Великобритания, и че тя влече със себе си сериозни последици за общия дебат по този въпрос⁴⁷.

Прилагането на СОНП в британската правна система може да се основе на две тясно свързани главни причини: нарастващият натиск върху властите да провеждат успешни разследвания срещу корпорации, замесени в престъпна дейност, и обстоятелството, че при липсваща формална правна рамка, съдебната власт демонстрира значително нежелание да бъде управлявана от споразуменията между страните⁴⁸.

Във Великобритания, също както във Франция, споразуменията **са приложими единствено за организации**⁴⁹, а не **и за физически лица**. Сключването на споразумение е от компетентността на Кралската прокурорска служба и Службата за тежки измами. Към компанията се отправя покана за сключване на споразумение, ако тя е оказала пълно съдействие на разследването. Ако преговорите продължат, компанията се съгласява да изпълни определени условия. По силата на СОНП прокурорът повдига обвинение на компанията за извършено престъпление, но наказателното преследване се спира автоматично, ако споразумението бъде одобрено от

санкция в размер на 16.8 млн. долара; корпоративна програма за съответствие; заплащане на разноски – разходите на Службата по тежки измами в размер на 330.000 лири са платени от банката през май 2016 г.

⁴⁷ Grasso (2016), p. 388.

⁴⁸ *Ibid.*, p. 389.

⁴⁹ По изрична разпоредба на Закона за престъпленията и съдилищата, страна по СОНП може да бъде юридическо лице (body corporate), партньорство (partnership) или неперсонифицирана асоциация (unincorporated association) (Schedule 17, para. 4).

съдията. Ако Компанията изпълни условията по споразумението, наказателното преследване се прекратява, в противен случай наказателното преследване може да се възобнови. За целта Споразумението предвижда разпоредби относно наблюдението на спазването на условията по него. СОНП се сключва под надзора на съдия, който трябва да се убеди, че споразумението е „в интерес на правосъдието“ и че условията по него са „честни, разумни и пропорционални“.

СОНП се прилагат за около четиридесет вида престъпления, посочени в Schedule 17, сред които измама, кражба, митнически престъпления, погръбяне на парични знаци, гангъчни престъпления, престъпления по Закона за финансовите услуги и пазари, някои форми на престъпно поведение, свързани с изпирването на пари, подкуп, в т.ч. подкуп на чуждо длъжностно лице и др.

За периода 2014 – 2021 г. Службата за тежки измами вече **е приложила на практика СОНП в единадесет случая**⁵⁰. Анализът показва, че осем споразумения се отнасят за корупционно поведение (Standard Bank, Sarclad Ltd, Rolls-Royce, Güralp Systems Ltd., Airbus SE, Airline Services Ltd., Amec Foster Wheeler Energy Ltd.) и последното за момента (към 29.10.2021 г.) споразумение, по което не се оповестяват имената на компаниите). В два от случаите споразуменията се отнасят до престъпно поведение, квалифицирано като измама (Serco Geografix Ltd, G4S Care & Justice Services (UK) Ltd.). По случая с Tesco са повдигнати обвинения за корупционно поведение и измама⁵¹. Корупционните престъпления, във връзка с които са сключени Споразумения, обхващат конспирация за подкуп, активен подкуп, непредотвратяване на подкуп в нарушение на чл. 7 от Закона срещу подкупа. В четири случая (Airline services, Amec, Airbus, Rolls-Royce) престъпното поведение **засяга няколко юрисдикции** и Службата за тежки измами е работила в **сътрудничество с чужди компетентни органи** – Агенцията за противодействие на корупцията на

⁵⁰ Подробна информация за сключените споразумения е публикувана на сайта на Службата за тежки измами – Serious Fraud Office, Deferred Prosecution Agreements [online] <https://www.sfo.gov.uk/publications/guidance-policy-and-protocols/guidance-for-corporates/deferred-prosecution-agreements/> [access 30.10.2021].

⁵¹ False accounting, Section 17 of the Theft Act 1968.

Франция, Департаментът по правосъдието и Държавния департамент на САЩ, прокуратурата на Франкфурт на Майн, и пр.

За да се сключи Споразумение, трябва да бъдат **кумулятивно осъществени две необходими предпоставки** – първо, да има достатъчно доказателства, които да дават реалистични прогнози за осъждане на всеки заподозрян по всяко от обвиненията или да има обосновано подозрение, базирано на допустими доказателства, че компанията е извършила престъпление и да има разумни основания да се вярва, че по-нататъшно разследване ще осигури други допустими доказателства в разумен срок, така че комплексът от всички доказателства като цяло да позволява реалистично очакване, че ще се постигне осъждане; и второ, да бъде защитен общественият интерес (това означава прокурорът да прецени дали споразумението или наказателното преследване е в обществен интерес)⁵². Установяването дали Споразумението, противопоставено на наказателното преследване, е в обществен интерес се основава на набор от обстоятелства (public interest factors), изброени в Кодекса на кралските прокурори. Вземат се предвид и допълнителни обстоятелства, изброени неизчерпателно в Кодекса за споразуменията (DPA Code) – например допълнителни обстоятелства в интерес на наказателното преследване са: история на подобно противоправно поведение, поведението е част от установени бизнес практики на компанията, компанията е била обект на предупреждения, санкции или наказателно преследване и независимо от това е продължила с противоправното поведение и пр.; а обстоятелства срещу наказателното преследване са: сътрудничество, липса на история на подобно поведение, наличие на проактивна програма за съответствие, престъпното поведение се ограничава до изолирани действия на отделни физически лица и пр.

---

⁵² SFO. *Deferred prosecution agreements* [online] <https://www.sfo.gov.uk/publications/guidance-policy-and-protocols/guidance-for-corporates/deferred-prosecution-agreements-2/> [access 28.10.2021].

Условията по споразумението включват изпълнение на всичките или някои от следните мерки:

- Бъдещо сътрудничество по разследвания и наказателно преследване, и по-конкретно спрямо свързаните физически лица.
- Финансови условия:
  - отнемане на облагите от престъплението;
  - заплащане на наказателна финансова санкция;
  - заплащане на разноски;
  - обезщетяване на пострадалите лица.
- Прилагане на или подобрения в съществуваща програма за съответствие и, ако е приложимо, оценка от наблюдател (corporate monitor) или външна оценка на прилагането или усъвършенстването на програмата за съответствие на компанията.

При сключването на споразуменията по британското право на преден план се извежда **условието за пълно сътрудничество на Компанията** с компетентните органи – само тогава може да се пристъпи към Споразумение. Изискването обхваща бъдещо пълно и честно сътрудничество по всички въпроси, свързани с описаното в него поведение, го приключване на всички производства; пълно и честно сътрудничество с всички национални и чужди компетентни органи за разследване или преследване на настоящи и бивши директори, служители, агенти и консултанти във връзка с поведението, визирано в споразумението; предаване на всички документи и материали, които не са защитена тайна, отнасящи се до дейността на компанията и нейните бивши и настоящи директори, служители и агенти, свързани със всички въпроси, произтичащи от описаното поведение⁵³.

Сред **финансовите ангажименти**⁵⁴, които поема компанията, е **да възстанови облагата от осъществената престъпна дейност**. Най-високият размер на отнета облага по сключено споразумение е по случая Airbus (585 939 740 евро), а най-ниската – по Airline Services (990 971.45 паунда). В

---

⁵³ Вж. например Serco и пр.

⁵⁴ Допълнителна финансова информация за сключените споразумения вж. на страницата на „Службата за тежки измами“ (Serious Fraud Office), [online] <https://www.sfo.gov.uk/about-us/#dpa> [access 28.10.2021].

при случая (Tesco, Serco, G4S) Споразумението не предвижда възстановяване на придобитата незаконна облага по различни съображения (например при Serco съображението е, че вече е платила 20 млн. паунда обезщетение на Министерството на правосъдието). Следващото финансово условие е **заплащането на наказателна финансова санкция**. Най-високият размер на финансовата санкция е предвиден по случая Airbus (398 034 571 евро), а най-ниският – по Sarclad (352 000 британски лири).

Определянето на размера на финансовата санкция се осъществява в няколко стъпки. Посочва се, че преди всичко нейният размер трябва да е съпоставим с глобата, която би била наложена на Компанията, ако бъде осъдена за визираното поведение. Второ, съдът преценява финансовото положение на компанията. На трето място съдът се ръководи от „Насоките за наказване на корпоративни престъпления“ (Sentencing Council Guidelines for Corporate Offenders) – например за корупционни престъпления⁵⁵ се взема предвид общия размер на облагата от сключения или желан договор, което обикновено съвпада с незаконната облага, която трябва да се възстанови. Като следваща стъпка се отчита степенята на вина – например, случаят с Airline Services попада в най-тежката хипотеза (защото поведението е осъществявано през продължителен период от време, установена е била култура на съзнателно игнориране на факта, че се извършват престъпления). След това получената сума се увеличава или намалява съобразно **смекчаващи или отегчаващи обстоятелства**⁵⁶. По разгледания случай с Airline Services смекчаващите обстоятелства (Компанията няма предишни осъждания, своевременно и доброволно е съобщила за извършеното престъпление, оказала е пълно сътрудничество на разследването, престъпленията са извършени при предишното ръководство⁵⁷) превишават отегчаващите. От друг случай – Serco,

⁵⁵ Такива нарочни правила има и за хипотезите на измама.

⁵⁶ Аналогично на Франция, и във Великобритания, при определяне размера на санкцията, се вземат предвид различни обстоятелства, които обуславят по-нисък или по-висок размер на санкцията. За целите на настоящия анализ отново се използват понятията „смекчаващи и отегчаващи обстоятелства“.

⁵⁷ Така и при Serco.

се вижда какви могат да са отегчаващите обстоятелства при определяне размера на финансовата санкция – опити за прикриване на извършените престъпления, нанесена значителна вреда върху честността на процедурите за обществени поръчки. Накрая се прави намаление, за да е съпоставим размерът на финансовата санкция с глобата при осъждане. Резултатът при Airline Services е 1 238 714.31 британски лири⁵⁸.

По сключените споразумения **обезщетение** е платено в случаите със Standard Bank. Банката се съгласява да плати 6 млн. долара обезщетение с лихва от 1 046 196.58 долара на правителството на Танзания (това условие е изцяло изпълнено през май 2016 г.). При Serco Geografix Ltd. – 12.8 млн. британски лири на Министерство на правосъдието като част от гражданскоправно уреждане на спор от 2013 г. на стойност общо 70 млн. лири. При G4S – обезщетението на Министерство на правосъдието като част от гражданскоправно уреждане на спора на стойност общо 121,3 млн. лири от 2014 г., а при Amec Ltd. – 210 610.00 млн. лири на Нигерия. Като част от финансовите ангажименти по споразумението е и **заплащането на понесените от компетентния орган разноски** при разследването. Например разноските при Rolls-Royce възлизат на 13 000 000 лири, при Tesco – на 3 069 951 лири, при Airbus – на 6 989 401 лири, а при Airline Services – само 750 000 лири. В няколко случая по различни съображения (например да не се утежнява допълнително положението на компанията) разноски не са предвидени – Sarclad и Guralp.

От голямо значение е поставянето и изпълнението на условието за **въвеждане или реформиране на съществуваща програма за съответствие**. По всички сключени във Великобритания Споразумения е предвидено такова условие, с изключение на това с Airline Services Ltd.⁵⁹, като Компанията

---

⁵⁸ Вж. Serious Fraud Office. *Airline Services, Approved Judgement* [online] <https://www.sfo.gov.uk/download/airline-services-limited-deferred-prosecution-agreement/> [access 20.10.2021].

⁵⁹ За последния случай от 2021 г., по който не се разкриват имената на компанията, с които е сключено споразумението, също няма информация за поставено в споразумението условие за усъвършенстване на програмата за съответствие.

в този случай престава да осъществява дейност, но запазва съществуването си до изпълнение на останалите (финансови) условия по споразумението. Guralp Systems Ltd приема да сътрудничи пълно и честно със Службата за тежки измами и да ревизира и поддържа съществуващите си вътрешни мерки за контрол, политики и процедури, свързани със съответствието с разпоредбите на Закона срещу подкупна от 2010 г. Често се поема и задължение за ангажиране на вътрешни и/или външни оценители на ефективността на програмата и съответствието ѝ със законодателството. По случая със Standard Bank банката приема да ангажира външен консултант (Price Waterhouse Coopers), който да наблюдава и да докладва на Службата за тежки измами за вътрешните процедури на банката за противодействие на корупцията и за процедурите за съответствие с нормативната уредба срещу корупцията. При завършването на оценката от Standard Bank е поискано да приложи препоръките и да вземе мерки в 12-месечен срок, като PWC следи за прилагането им и изпраща редовни доклади до Службата за тежки измами за сертифициране. Това условие е изпълнено през август 2017 г. Sarclad Ltd. се задължава да докладва за завършването и ефективността на съществуващата си програма за съответствие и установените мерки за предотвратяване на подкуп и други форми на корупционно поведение на всеки 12 месеца за срока на споразумението. По случая Airbus е поет ангажимент за извършване на вътрешен и външен мониторинг (от френската Агенция за противодействие на корупцията, PWC, Ernst & Young) на програмата и нейното усъвършенстване. Guralp Systems Ltd. приемат да ревизират програмата си, а служителят по съответствието на компанията (compliance officer) да изготви доклад до Службата за тежки измами и впоследствие ежегодно да представя такива доклади върху изпълнението на програмата за съответствие.

Както беше посочено, сключването на споразумение с компанията не пречи на **търсенето на наказателна отговорност от физическите лица**. В случая с Guralp на три физически лица са повдигнати обвинения в конспирация за подкуп във връзка с плащания, направени на южнокорейско длъжностно лице. Впоследствие и тримата са оправдани.

На 8 септември 2020 г. Службата за тежки измами обвинява трима бивши висши служители на G4S Care and Justice Services (UK) Ltd (G4S C&J) в извършването на множество престъпления във връзка с многогодишна схема за измама на Министерството на правосъдието. Производствата още са висящи.

От сключенията във Великобритания споразумения четири са приключени – Standard, Sarclad, Rolls-Royce, Tesco.

Британските власти последователно защитават ползата от въвеждането и прилагането на СОНП. В едно от последните си изказвания директорът на Службата за тежки измами Лиса Ософски посочва, че с всеки технологичен скок прирогата на корпоративната икономическа престъпност също се променя и аргументира ролята на Службата не просто за противодействие на престъпността, но и в защита на световната репутация на Великобритания като открита и правова държава. Ософски подчертава положителните страни на Споразуменията – сътрудничеството с властите, налагането на финансови наказания в значителни размери (за четирите години до 2020 г., благодарение на Службата, в хазната са постъпили 1,3 млрд. от глоби и други наказания), поощряването на компаниите да „спазват закона и да се превърнат в добри корпоративни граждани“, прозрачността на процедурата и одобряването на споразумението от съдия, и разбира се, избягването на осъждане, което би могло да извади компанията от бизнеса и да доведе до загуба на работни места⁶⁰. Отчита се и ролята на СОНП в преодоляването на различията и укрепване на сътрудничеството в международен план за противодействие на измамите и корупцията⁶¹. Изтъква се, че СОНП не са т.нар. цена за правене на бизнес. Службата за тежки измами вижда споразуменията, в подходящите хипотези, като средство, което повишава общественото доверие в британската икономика и системата на наказателното

---

⁶⁰ SFO. *Speech of Lisa Osofsky. We're defending the UK as a safe place for business, 30 June 2021* [online] <https://www.sfo.gov.uk/2021/06/30/were-defending-the-uk-as-a-safe-place-for-business/> [access 20.10.2021].

⁶¹ SFO. *Speech of Lisa Osofsky. Fighting fraud and corruption in a shrinking world, 3 April 2019* [online] <https://www.sfo.gov.uk/2019/04/03/fighting-fraud-and-corruption-in-a-shrinking-world/> [access 20.10.2021].

правосъдие⁶². А Милфорд подчертава, че при преценката кое е в интерес на правосъдието, два фактора имат критично значение – сътрудничеството и реформирането, а те са силно застъпени при споразуменията за отлагане на наказателното преследване⁶³.

Грасо поддържа, че въпреки някои учени оправдано твърдят, че СОНП не са значително по-добри спрямо осъждането по наказателно дело за постигане на целите на наказателното преследване и че те могат да представляват само инструмент, който позволява на мощните корпорации да купят излизането си от наказателното преследване, изглежда, че след повече от двадесет години прилагане в правната система на САЩ, Споразуменията все пак са доказали, че са потенциално полезен правен инструмент. Високият ръст на публично оповестените СОНП може да се разглежда като много показателен за техния успех⁶⁴. Грасо завършва анализа си със заключението, че СОНП са потенциално много полезен и гъвкав правен инструмент, чието използване може да даде както на компетентните органи, така и на разследваните компании, значителни предимства. От една страна, чрез СОНП органът може да разреши успешно сложни транснационални случаи на финансови престъпления, намалявайки разхода на време и финансови средства; от друга, разследваната фирма може да договаря Споразумението с цел да ограничи вредата от разследването и да елиминира степента на несигурност, която наказателното преследване неизбежно носи⁶⁵. Според Кинг и Лорд обаче СОНП представляват компромис с

---

⁶² SFO. *Camilla de Silva, Joint Head of Bribery and Corruption, speaking at the Herbert Smith Freehills Corporate Crime Conference 2018, 21 June 2018, Corporate criminal liability, AI and DPA* [online] <https://www.sfo.gov.uk/2018/06/21/corporate-criminal-liability-ai-and-dpas/> [access 20.10.2021].

⁶³ SFO. *Speech of Alun Milford, General Counsel, at the Cambridge Symposium on Economic Crime 2017*. Jesus College, Cambridge, 5 September, 2017, [online] <https://www.sfo.gov.uk/2017/09/05/alun-milford-on-deferred-prosecution-agreements/> [access 20.10.2021].

⁶⁴ Grasso, (2016), p. 392. Вж. по-подробно за ползите от СОНП според автора, с. 392 – 394.

⁶⁵ Пак там, 2016, с. 407.

корпоративната престъпност – вместо наказателното преследване това все повече е „новото нормално“⁶⁶. Авторите смятат, че наказателното преследване не бива да се загърбва и че корпоративното престъпление е престъпление и трябва да бъде третирано като такова⁶⁷. В друго свое изследване по темата Кинг и Лорд също цитират някои отрицателни страни на СОНП – че споразуменията повлияват отрицателно на презумпцията за невиновност, че за разлика от конвенционалната процедура *plea bargaining*, при която нарушителят признава вина в замяна на смекчаване на присъдата, при СОНП не се изисква компанията да признават вина, като така не се призовават да отговарят за деянията си в рамките на наказателен съдебен процес⁶⁸.

3. Отговорност на юридическите лица, които са се обогатили от престъпление, по българското право

Институтът на отговорността на юридическите лица, които са се обогатили или биха се обогатили от престъпление, беше въведен в България с изменение на Закона за административните нарушения и наказания⁶⁹ през 2005 г.⁷⁰ Така страната ни изпълни ангажименти, произтичащи от международни и европейски инструменти⁷¹.

---

⁶⁶ C. King, N. Lord. *Negotiated Justice and Corporate Crime. The Legitimacy of Civil Recovery Orders and Deferred Prosecution Agreements*. 1st ed. Cham, Springer 2018, p. 2.

⁶⁷ *Ibid.*, p. 9.

⁶⁸ C. King, N. Lord. *Deferred Prosecution Agreements in England & Wales: Castles Made of Sand? Public Law*, (2020), [online] <https://sas-space.sas.ac.uk/9374/> [access 07.11.2021] pp. 307 – 330.

⁶⁹ Обн., ДВ, бр. 92 от 28 ноември 1969 г.

⁷⁰ ДВ, бр. 79 от 2005 г.

⁷¹ Втори протокол към Конвенцията за защита на финансовите интереси на ЕО; Рамково решение на Съвета 2003/568/ПВР от 22 юли 2003, посветено на борбата с корупцията в частния сектор; Рамково решение на

Установената у нас отговорност на юридическите лица е административнонаказателна по характер, а не наказателна, за да не се накърняват традиционните за българското наказателно право принципи на вината и личната отговорност⁷². Отговорността на юридическото лице може да възникне за изрично изброените в чл. 83а, ал. 1 от ЗАНН престъпления по българския Наказателен кодекс, т.е. от тази гледна точка тя е специална отговорност. Препоставките за ангажиране на отговорността на юридическото лице съответстват на изискванията на европейските и международните инструменти. Необходимо е да е извършено престъпление от изброените в чл. 83а от ЗАНН (1); то да е извършено от физически лица, свързани по посочения в закона начин с юридическото лице – ръководни служители⁷³ или обикновени работници или служители, на които е възложена определена работа⁷⁴ (2); юридическото лице да е получило или да е могло да получи облага (3); облагата да е свързана с извършеното престъпление (4). Институтът е приложим за юридически лица, с изключение на държавата, държавните органи, органите на местното самоуправление и международните организации (чл. 83а, ал. 6 ЗАНН). За разлика от европейските и международните инструменти, а и чуждите законодателства, уредбата на отговорността на юридическите лица за

Съвета 2000/383/ПВР от 29 май 2000 г. за засилване на защитата с наказателноправни мерки и други санкции срещу подправянето във връзка с въвеждането на еврото; Наказателната конвенция срещу корупцията на Съвета на Европа; Конвенцията на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие за борба с подкупа на чужди длъжностни лица в международните търговски сделки. Проблемът за отговорността на юридическите лица е разгледан и в Четиридесетте препоръки на FATF; Директива 2013/40/ЕС от 12 август 2013 г. относно атаките срещу информационни системи и пр.

⁷² За различни виждания относно корпоративната наказателна отговорност у нас вж. Н. Долапчиев. *Наказателно право – обща част*. София, А.Б.В., 1945, с. 137 и сл.; Гиргинов (1996), Стойнов (1999), с. 113.

⁷³ Областени да вземат решения, да представляват или да упражняват контрол в организацията.

⁷⁴ В тази втора хипотеза престъплението трябва да е извършено при или по повод изпълнението на възложената работа.

престъпление по ЗАНН предвижда само един вид санкция – имуществена санкция (чл. 83а, ал. 1 ЗАНН). Предвидено е и отнемане на облагата (чл. 83а, ал. 5 ЗАНН).

В съответствие с изискванията на международните и европейските инструменти са установени правила за хипотезите на подбудителство, помагачество и опит (чл. 83а, ал. 3 ЗАНН); и за реализиране на отговорността на юридическото лице, независимо от наказателната отговорност на физическите лица (чл. 83а, ал. 4 ЗАНН). През 2015 г. беше направено изменение на ЗАНН⁷⁵, което усъвършенства уредбата в няколко насоки. Разшири се кръгът на юридическите лица, които подлежат на санкция – включени бяха и онези, които нямат седалище в България, стига престъплението да е извършено у нас (чл. 83а, ал. 2). Въведена беше легална дефиниция на понятията „пряка“ и „непряка“ облага. Усъвършенствано беше производството по реализиране на отговорността на юридическите лица. През 2020 г. също бяха направени полезни изменения и допълнения. Направен беше опит да се предвидят правила за определяне размера на санкцията (чл. 83а, ал. 5), но новият текст е твърде лаконичен в сравнение с детайлно разписаните правила в чуждите законодателства. Попълнен беше и един друг пропуск – беше въведена разпоредба за погасяването по давност на отговорността на юридическото лице (чл. 83а, ал. 8), което трябва да се оцени положително. Някои изменения бяха направени и в производството по реализиране на отговорността.

Сравнителноправният анализ показва, че към настоящия момент повечето гържави – членки на ЕС, са установили наказателна отговорност на юридическите лица, четири са въвели т.нар. квазинаказателна отговорност⁷⁶ (Швеция, Полша,

---

⁷⁵ ДВ, бр. 81 от 2015 г.

⁷⁶ В юрисдикции, които само допускат санкционирането на юридически лица, без да разглеждат въпроса дали корпорация може да бъде виновна в извършване на престъпление. Доколкото санкциите са уредени в наказателното право, такава система обикновено се означава като „квазинаказателна“.

Латвия, Словакия), и само четири се придържат към административно-наказателната отговорност (Германия, Гърция, Италия, България)⁷⁷.

В някои юрисдикции институтът е поместен в наказателния закон⁷⁸, а в други – в самостоятелен нормативен акт⁷⁹. Анализът показва, че независимо от вида на отговорността и систематичното ѝ място, чуждите законодатели не са се ограничили с въвеждане на основните положения от международните и европейските правни инструменти, а **детайлно и цялостно са регламентирали всички материално- и процесуалноправни аспекти** на отговорността на юридическите лица за престъпление⁸⁰.

Обратно, в България, въпреки посочените полезни изменения и допълнения, уредбата на този институт си остава слабо развита, като се ограничава само до разпоредбите, които са **минимално необходими за нейното съществуване**. Липсва регламентация на съществени материално- и процесуалноправни аспекти, сред които, но и не само, по-широк каталог санкции⁸¹, детайлни правила за определяне на

⁷⁷ Вж. OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia. *Liability of Legal Persons for Corruption in Eastern Europe and Central Asia*, 2015.

⁷⁸ Например Франция, Испания, Естония, Румъния.

⁷⁹ Например Австрия, Словения, Унгария, Чехия.

⁸⁰ Вж. например Decreto Legislativo 8 giugno 2001, n. 231. *Disciplina della responsabilità amministrativa delle persone giuridiche, delle società e delle associazioni anche prive di personalità giuridica, a norma dell'articolo 11 della legge 29 settembre 2000, n. 300* (Gazzetta Ufficiale n. 140 del 19-06-2001) (Италия); Закон за отговорността на юридическите лица за престъпления – *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja* (ZOPOKD) (Държавен вестник на РС No. 59/99 om 23. 7. 1999 г.) и *Criminal Code – CC-1* (Official Gazette of RS, no. 55/08 of 4.6.2008); *Criminal Code, official consolidated text, KZ-1-UPB2* (Official Gazette of RS, no. 50/12 dated 29.6. 2012) (Словения); Law No. 286/2009 – Criminal Code, Published in the Official Gazette, Part I no. 510 of 24 July 2009 (Румъния), и др.

⁸¹ Наред с имуществената санкция следва да се въведат и т.нар. забранителни санкции (забрана за осъществяване на определени дейности; забрана за участие в обществени поръчки, затваряне на помещения и пр.), както и най-тежката санкция – прекратяване на юридическото лице, и не на последно място – публикуване на решението за налагане на санкцията в средствата за масово осведомяване.

вида и размера на санкциите, правила относно ефекта на преобразуването, несъстоятелността и преустановяването на съществуването на юридическото лице върху производството по реализиране на отговорността му; поощрителни разпоредби за освобождаване от санкция или за редуциране размера на санкцията при последващо положително поведение на ръководните служители (съдействие за компетентните органи, възстановяване на облагата, обезщетяване на вредите)⁸²; разпоредби, уреждащи представителството на юридическото лице в процеса; правила за изпълнение на различните видове санкции, и пр. Това обстоятелство основателно се критикува в литературата⁸³, както и в изследвания, реализирани по проекти в областта на съдебната реформа⁸⁴.

Нещо повече – сравнителноправният анализ показва, че уредбата на отговорността на юридическите лица за престъпление в другите държави – членки на ЕС, **продължава да се усъвършенства**. Първо, от правото на САЩ бяха заимствани програмите за съответствие (compliance programmes), които бързо намериха своята уредба и практическо приложение и в Европа⁸⁵. Второ, както показва настоящата статия бяха заимствани и Споразуменията за отлагане на наказателното преследване, които също намериха бързо практическо приложение. Обратно в България дори няма активна дискусия за значението и прилагането в чужбина, както и за възможното възприемане у нас, на тези съвременни аспекти

---

⁸² Така в Словения, Чехия, Словакия, Литва. Тази проблематика съм разгледала в Р. Димитрова. И отново за необходимостта от развиване на уредбата на корпоративната отговорност за престъпление у нас: ползата от поощрителните разпоредби. *Петдесет години ЗАНН – история, традиции, бъдеще. Сборник доклади*. София, Кл. Охридски, 2020, с. 192 – 204.

⁸³ Вж. Р. Илкова. Индивидуализация на санкциите, налагани на юридическите лица за престъпление. *Правна мисъл* 2 (2018), с. 59 – 70; Р. Димитрова. Относно необходимостта от доразвиване на корпоративната отговорност за престъпление в България. *Съвременно право* 4 (2017), с. 59 – 77.

⁸⁴ Вж. изводите и препоръките по проект „Отговорност на ЮЛ при злоупотреби със средства на ЕС в България: сравнение с другите държави в ЕС“, изпълнен от „Програма за развитие на съдебната система“, 2017 г.

⁸⁵ Вече уредени и прилагани в държави-членки на ЕС като Испания, Италия, Чехия и Латвия.

на отговорността на юридическите лица, които са се облагодетелствали от престъпление.

Изложението показва, че с цел повишаване на ефективността на противодействието на корпоративната престъпност другите държави се стремят към развиване и усъвършенстване на уредбата на отговорността на юридическите лица за престъпление, включително и чрез възприемане на един прагматичен подход. Той им позволява да реципират непознати до момента в техните правни системи институти. В същото време в България правната уредба на отговорността на юридическите лица по чл. 83а от ЗАНН е оскъдна и непълна още от момента на въвеждането ѝ в сравнение с уредбата в законодателствата на другите държави – членки на ЕС. Нещо повече – регламентацията по българското право изостава и от съвременните тенденции в развитието на института в останалите държави членки. Не на последно място следва да се отбележи, че уредбата на корпоративната отговорност в повечето държави – членки на ЕС, се развива вече близо двадесет години, така че „наваксването“ на пропуснатото у нас е нелека задача.

Заклучение

Британският и френският модел на СОНП показват редица сходства по отношение на приложното поле, предпоставките за сключване, процедурата и условията по споразуменията, което е обяснимо предвид факта, че имат своя първообраз в модела на САЩ. Първо, Споразуменията са приложими единствено за юридически лица (а във Великобритания и за непersonифицирани образувания), но не и за физически лица. Второ, въвеждането на инструмента и в двете анализирани юрисдикции е насочено главно към противодействие на случаите на подкуп и финансова измама, и анализът на практиката показва именно това – сключените до момента споразумения се отнасят до тези престъпления, с лек превес на случаите на подкуп. Същевременно каталогът от престъпления по британското право, за които са приложими споразуменията, е по-широк от този по френското право, но и последното

търни развитие – уредбата беше разширена по отношение на посегателствата срещу околната среда. Трето, сходни са предпоставките за прилагане на инструмента – сключването на Споразумението да е в обществен интерес, да има достатъчно доказателства за осъщественото престъпно поведение, Компанията да окаже пълно и честно сътрудничество, както и да разполага с програма за съответствие, „чистото съдебно минало“ на компанията, изплащането на обезщетение на пострадалите от престъплението лица, и пр. Четвърто, сходни са условията, които компанията приема да изпълни. Те включват както финансови ангажименти, така и задължение да се въведе или да се усъвършенства корпоративна програма за съответствие обикновено под надзора на вътрешни и външни оценители, а за Франция – задължително под надзора на Агенцията за противодействие на корупцията. Пето, финансовите ангажименти и в двете юрисдикции включват възстановяване на незаконната облага, заплащане на финансова санкция (във Великобритания това са две отделни финансови условия в споразумението, докато във Франция се приема, че **глобата в обществен интерес** има два компонента – възстановяване на облагата и финансово наказание), заплащане на разноски, изплащане на обезщетение на пострадалите лица. Шесто, и в двете юрисдикции са разработени детайлни правила за определяне размера на финансовата санкция, които, видно от анализа, разкриват повече сходства, отколкото различия. Седмо, процедурата по сключване на споразуменията разкрива някои различия, но и две общи водещи черти – публичността на споразумението и одобряването му от съдия. Осмо, и в двете юрисдикции сключването на споразумение не преняства търсенето на наказателна отговорност от виновните физически лица.

Броят сключени споразумения е съизмерим във Франция и във Великобритания. Сравнително големият брой сключени споразумения сочи на стремежа на компетентните органи да използват пълноценно този нов за правните им системи инструмент в противодействието на икономическата и финансовата престъпност и на корпоративната престъпност. Опитът при прилагането на споразуменията показва, че те се утвърждават като полезна алтернатива на наказател-

ното преследване и осъждането. Наличието на по няколко успешно завършили процедури в двете анализирани юрисдикции ясно демонстрира, че те изглежда постигат заложените в тях цели – разкриване на редица сложни случаи на икономически и финансови престъпления, често с международни измерения, чрез доброволно съобщаване за престъпната дейност и сътрудничество от страна на компаниите, промяна на корпоративната култура в посока на спазване на закона и предотвратяване на извършването на нови корупционни и други престъпления чрез въвеждане или реформиране на програма за съответствие и мониторинг върху нея от вътрешни или външни оценители, заплащане на финансови санкции, вкл. възстановяване на придобитата незаконна облага, и обезщетяване на пострадалите лица; спестяване на време и разходи, присъщи на наказателния процес и съществен принос в бюджета от изпълнените от компаниите финансови ангажменти. От особено значение са сключените споразумения по случаи като Airbus, които съществено допринасят за глобалния отговор срещу корупцията с международни измерения.

Както беше посочено, уредбата на отговорността на юридическите лица, които са се обогатили или биха се обогатили от престъпление, по българското право, както и нейното прилагане, изостава в сравнение с другите държави – членки на ЕС. За да се гарантира ефективното противодействие на корпоративната престъпност не само в България, но и в Съюза като цяло, е необходимо реформирането на този институт у нас. Поради установения в нашето наказателно право принцип на личната наказателна отговорност и действията законодателна концепция, че престъплението е деяние (човешко поведение) с определени свойства, както и господстващото сред българските юристи негативно отношение към корпоративната наказателна отговорност, установяването на такава отговорност по българското право към момента не изглежда особено реалистично. Но това не означава, че не може да се развие и усъвършенства административно-наказателната отговорност на юридическите лица, обогатили се от престъпление. За целта трябва да се осъществят няколко стъпки: първо, институтът да се извади от ЗАНН и да се преуреди в самостоятелен специален закон. Второ, но-

вата уредба да обхване всички материално- и процесуално-равни аспекти на отговорността⁸⁶. Трето, да се въведат програмите за съответствие като основание за освобождаване от отговорност или за редуциране на размера на санкцията, както и разпоредби, които предвиждат освобождаване от отговорност или смекчаване на отговорността на юридическото лице в хипотезата на предприето последващо престъплението положително победение. Що се отнася до споразуменията за отлагане на наказателното преследване, доколкото те се свързват с наказателна отговорност на юридическите лица, възприемането им в нашето право за момента също не изглежда реалистично.

Посредством такава реформа ще се укрепи инструментариума за противодействие на корупцията и на корпоративната икономическа и финансова престъпност като цяло.

Цитирани източници

Alexander, C.R., Yoon-ho A. Lee. Non-Prosecution of Corporations: Toward a Model of Cooperation and Leniency. *North Carolina Law Review* 96 (2018), pp. 859 – 901.

Daoud, E. et Partouchele. H. Étude comparative des CJIP: bilan et perspectives. *Dalloz Actualité* (2020), [online] <https://www.dalloz-actualite.fr/dossier/etude-comparative-des-cjip-bilan-et-perspectives#>. YGBFZdLiuUk [accès 05.11.2021].

Gauvain, R. et Marleix, O. *Rapport d'information sur l'évaluation de l'impact de la loi n° 2016-1691 du 9 décembre 2016 relative à la transparence, à la lutte contre la corruption et à la modernisation de la vie économique, dite „loi Sapin 2“*. Assemblée nationale. *Documents d'information de l'Assemblée nationale (2021)* [online] <https://www.vie-publique.fr/rapport/281075-evaluation-de-limpact-de-la-loi-sapin-2> [accès 01.11.2021].

---

⁸⁶ По-конкретно, необходимо е да се въведе по-широк каталог санкции и детайлни правила за определяне на техния размер; установяване на правила за хипотезите на преобразуване на юридическото лице; за представителството му в процеса, и пр.

Grasso, C. Peaks and Troughs of the English Deferred Prosecution Agreement: The Lesson Learned from the DPA between the SFO and ICBC SB Plc. *The Journal of Business Law* 5 (2016), pp. 388 – 408, p. 389.

King, C. and Lord, N. Deferred Prosecution Agreements in England & Wales: Castles Made of Sand? *Public Law* (2020), [online] <https://sas-space.sas.ac.uk/9374/> [access 07.11.2021] pp. 307 – 330.

King, C. and Lord, N. *Negotiated Justice and Corporate Crime. The Legitimacy of Civil Recovery Orders and Deferred Prosecution Agreements. 1st ed.* Cham, Springer, 2018, p. 2.

Le Stum, C. CJIP : bilan et perspectives. *Actualités du droit. Informations professionnelles (l. n. 2016-1691, 9 déc. 2016, JO 10 déc.)*, 16 mars 2020 [online] <https://www.actualitesdudroit.fr/browse/penal/informations-professionnelles/26406/cjip-bilan-et-perspectives> [access 28.10.2021].

Ligeti, K., V. Franssen (eds.). *Current Challenges in Economic and Financial Criminal Law in Europe and the US*. Oxford, Hart Publishing, 2017, p. 8.

OECD. Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia. *Liability of Legal Persons for Corruption in Eastern Europe and Central Asia*. 2015 [online] <https://www.assemblee-nationale.fr/14/pdf/projets/pl3623-ace.pdf> [access 01.11.2021].

OECD, *Resolving Foreign Bribery Cases with Non-Trial Resolutions: Settlements and Non-Trial Agreements by Parties to the Anti-Bribery Convention*. 2019 [online] www.oecd.org/corruption/Resolving-Foreign-Bribery-Cases-with-Non-Trial-Resolutions.htm

Гургуинов, А. *Наказателноотговорни лица*. София, Кл. Охридски, 1996 (Ghirghinov, A. *Nakazatelnootgovorni lica*. Sofia, Kl. Ohridski, 1996).

Димитрова, Р. Значение на програмите за съответствие при реализиране на отговорността на юридическите лица за престъпление. *Съвременно право* 4 (2018), с. 85 – 100 (Dimitrova, R. *Znachenie na programite za saotvetstvie pri realizirane na otgovornostta na juridicheskite lica za prestaplenie. Savremenko pravo* 4 (2018), s. 85 – 100).

Димитрова, Р. И отново за необходимостта от развиване на уредбата на корпоративната отговорност за престъпление у нас: ползата от поощрителните разпоредби. *Петдесет години ЗАИИ – история, традиции, бъдеще. Сборник доклади*.

София, Кл. Охридски, 2020, с. 192 – 204 (Dimitrova, R. I otnovo za neobhodimostta ot razvivane na yredbata na korporativnata otgovornost za prestaplenie u nas: polzata ot pooshtritelnite razporedbi. *Petdeset godini ZANN – istoria, tradicii, badeshte. Sbornik dokladi.* Sofia, Kl. Ohridski, 2020, s. 192 – 204).

Димитрова, Р. Относно необходимостта от горазвиване на корпоративната отговорност за престъпление в България. *Съвременно право* 4 (2017), с. 59 – 77. (Dimitrova, R. Otnosno neobhodimostta ot dorazvivane na korporativnata otgovornost za prestaplenie v Bulgaria. *Savremenno pravo* 4 (2017), с. 59 – 77).

Димитрова, Р. Споразуменията за отлагане на наказателното преследване – приложими извън САЩ? *Научни четения на тема „Санкциите в правото“*. София, Св. Климент Охридски, 2019, с. 434-447 (Dimitrova, R. Sporazumeniata za otlagane na nakazatelnoto presledvane – prilozimi izvan Saedinenite shtati? *Nauchni chetenia na tema „Sankciite v pravoto“*. Sofia, Kl. Ohridski, 2019, s. 434 – 447).

Доланчиев, Н. *Наказателно право – обща част*. София, А.Б.В., 1945. (Dolapchiev, N. *Nakazatelno pravo – obstha chast.* Sofia, A.B.V., 1945).

Илкова, Р. Индивидуализация на санкциите, налагани на юридическите лица за престъпление. *Правна мисъл* 2 (2018). (Ilkova, R. Individualizacia na sankciite, nalagani na juridicheski lica za prestaplenie. *Pravna misal* 4 (2018).

Сдружение „Програма за развитие на съдебната система“. *Проект „Отговорност на ЮЛ при злоупотреби със средства на ЕС в България: сравнение с другите държави в ЕС“*, 2017 г. (Sdrujenie „Programa za razvitie na sadebnata sistema“. Proekt „Otgovornost na juridichesките lica pri zloupotrebi sas sredstvata na ES v Bulgaria: sravnenie s drugite darjavi v ES“, 2017).

Стойнов, А. *Наказателно право – обща част*. София, Сиела, 1999. (Stoinov, A. *Nakazatelno pravo – obshta chast.* Sofia, Siela, 1999).